

Kiállítás

A gyerek fogja az asszony kezét, rangatja. Vagyis, nem gyerek, ezt nem szabad mondani. „Előbb elviszem a gyereket óvodába”. Felháborodott tiltakozás. „Ne mondd, hogy gyerek.” Később, iskolás korában is. „Nem vagyok gyerek”.

Mennek, egészen elvesznek a budai palota márvány lépcsőin. Legyünk pontosak, a lépcsők nem márványból vannak. Annyi márványra nem telt a magyar királyoknak. Királyoknak? Király nem látta ezeket sose. Ferenc Józsa se. A Kormányzó Úr Öméltósága sem. Micsoda története van ennek a budai várnak is! Fölégette a villám, a török, az osztrák. Használták istállónak, raktárnak. Széltőltek, szétbombázták, újra széltőltek. Legalább ötször...

A gyerek szöke, hatéves, kislány. Erősen fogja az anyja kezét. Már délben azt kiabálta a függőfolyosón, jó hangosan, hogy mindenki hallja „mikor megyünk kiállításra, anyu, mikor megyünk kiállításra?”

Ez a játék-kiállítás szerény kis rendezvény a Várban. Legalább is a mérete. Egyetlen terem, térelválasztókkal sok részre osztva. Látni annál nagyobb öröm. Színes textiliák, ügyességet próbáló fűző-játékok, logikai játékok, szemét gyönyörködtető színek. Az ember itt újra megtanul látni. Tiszta, egyszerű formák, amelyek nyilván bennünk vannak, csak elfedi őket a sok silányság. Hátul, a külön teremben tánctanítás, játékkészítés, rajzverseny. De a külön terem most zárva. Félóra múlva bezár a múzeum is.

Az utolsó látogatók kapkodva nézelődnek. Plexi üvegből szemálmalom. Az anya megpörgeti, a gyerek szeme fölécsillan. „Meg szabad fogni?” Ezután mindent megfog. De nem engedi el az anyja kezét sem, így a kiállított tárgyak előtt húzzák-vonják egymást.

— Záróral!
Le a lépcsőn. Hatalmas méretek, ünneplés, nyomasztó csönd. Rengeteg fehér fény. Itt ott a palotában szobrok guggolnak.

Szervátiusz Dózsa szobra. A hatalmas alak a hatalmas térben félelmetes hatású. Aki látja, malomkövek alatt érzi magát. Kezdetlen présben. A kislány hátra hőköl.

— Ki ez?
— Dózsa György.
— Rózsa György?
— Nem. Dózsa.
— Ki volt Dózsa György?
Mire az anyja észreveszi, már benn járnak a véres-szörnyű történetben. A történelemben. A gyerek arcán kíváncsiság és izonyat. A kíváncsiság erősebb.

— Megsütötték? Hogyan?
Jaj! Ki kellett volna előle térni, miért is kezdett bele? Megsütötték, és a húsából megeztették a társait. El lehet ezt mondani? Ki lehet ezt mondani egy hat éves előtt? Csak ne ezen a kijáraton jöttek volna. Csak ne kezdte volna el. És ha nem kezd? Majd tanulja az iskolában. A történelemből nem lehet kihagyni. „Izzó vastrónon őt elégették”.

— Mivel égették meg?
A lépcsők végtelen hosszú sora. Még egy forduló. Még egy. Válaszolni kell. Az iskolából úgy sem veheti ki.

A gyerek keze igen erősen kapaszkodik.
— Fél?
— Nem félt. Csak annyit kellett volna mondania, hogy megbánt mindent. De nem mondta! Pedig megmenekült volna, De akkor se mondta!

Vége a ruhatárhoz érnek. Mellette mosdó, akkora mint egy uszoda. Szép zöld, csillogó. Eljárt szogatkak a csapokkal, a készárrító ventilátorral.

Kinn már sötét van, ragyog a város. A Halász-bástya, a hidak, Pest lámpa erdeje. Morajlik, ragyog a város.

Az asszony megnyugszik, végre szépet, jót is tud mutatni. A gyerek hallgat, csendesen básméskodik.

Látod a Dunát? Ott választották királlyá Mátyást. Hunyadi Mátyást, aki híressé tette ezt a várost. A királyi palotát,

VASAS KÁROLY RAJZA

A gyerek gyanakszik.
— A Dunán választották királlyá?

— Igen. Húsz ezer ember... vagy tíz... nem is tudom... Mégis inkább húsz... Ott állt a jégen, és várta, hogy fenn a várbán megválasszák Mátyást.
— De miért a jégen?

Tél volt. Be volt fagyva a Dunna. A főurak nem akarták Mátyást, saját emberüket akarták. De lenn az a húsz ezer ember... vagy tíz... morajlott, mint most a város. És a Várban nem merték a másikat választani.

— Kik nem akarták Mátyást?
— Az ellenségei. Akik lefejeztették Hunyadi Lászlót. A bátyját.

A gyerek az anyjára néz.
— Lefejeztették a bátyját?

Jaj! Szilágyi Erzsébet arca. A kereszt alatt János, és Madonna! — Hogy fejeznek le valakit? Mondd el! Hogy fejezik le?

— Pallossal... A pallos egy nagy kard, akinek a nyakára ütnek vele, leesik a feje. De Hunyadi Lászlónak háromszor kellett a nyakára ütni. Pedig ilyenkor már kegyelmet szoktak adni. De neki nem adtak. A nádor intett...
Csönd. Az asszony fogadkozik, hogy több borzalmat nem mesél. Inkább hazudik, vagy hall-

gat. Csak ne kérdezne, csak ne kérdezne többet!

A kislány kezére teszi a fejét, baljában a játék kiállítás katalógusát szorítja. Szótlanul, szomorúan nézi a Dunát.

Az asszony toroka összeszorul. Nem, a lánya már nem gyerek. Már fölfogja, már érzi a szenvedés végtelen áradatát, azt a mély és mély vérreljáró, az emberiség történelmét, amibe beleszületünk Pedig szeretnénk nagyon szeretnénk kiverekedni magunkat belőle. De csak el-vissza, el-vissza. És a gyerek szeme alatt a friss árkok a szomorúság korán megszerzett tapasztalásai.

Szeretné megfogni, maga felé fordítani. Vagyis inkább visszafordítani. Vissza a gyerek-léte. Kivenni az iskolából, kivenni a történelemből.

— Menjünk. — Megfogja a gyerek kezét, gyalog baktatnak le a hegyről. Hamar elérnek az Erzsébet-hídra.

— Ki az ott? — kérdezi a kislány a reflektorok fényébe mutatva.

— Gellért püspök szobra.
— Gellért — bólint a gyerek, — akit hordóba tettek és lelökték. De miért? — Visszanéz a szoborra. — Ki lökte le, és miért?

VATHY ZSUZSA

Zalán Tibor

Szikszi Károly: háromkirályok

Már a csillag sem csak homlokba húzott piros csörgősipka csak a rettenetig feszített égen a fölénk úszó Angyal. Kihez a halál ezüst-szivarja: Zeppelin lebeg (A jéggé dermedt földön szomorú szeszek őrtüzei lobogják át a sötétet)

Virághalál szirmát szél csapja szemedre álmodban üvegszilánkokon lépsz megint. Sónhajodért kövér csecsemő karja nyúl föl félretolja arcod elől a karácsonyfás képeslapot nézel minket s kéken megered a könnyved felénk. Könyörgünk Asszonyunk bocsáss meg azért : már nem emléksznünk kiért jöttünk ide : amit hoztunk gőzölgő kocsmákban rég szertefoszlott Kibontott melled tekintetünkben megegyeszer fölragvog majd ismét és már mind-örökké sötét

A háromnevű író

Nagykorosón született 1899. december 27-én, és az anyakönyvbe Bauer Tivadarként jegyezték be. Kistisztviselő apja nemsokára a szegedi Pick-szalámigyár számlázójában dolgozott, így Bauer Tivadar itt járta iskoláit, itt is érettségizett, innen vonult be az első világháború idején. Az orosz és az olasz fronton szolgált, hadapródként szerelt le. Színész szeretett volna lenni, ám sorsa úgy hozta, hogy újságíró lett. A Délmagyarországban jelentek meg első írásai — cikkek és versek — 1919-ben. Ekkor már Pór Tibor a neve. (A Bauerből lett a közsói pór is. Tudta-e, vagy csak ráhibáztott?)

A Délmagyarország 1920-ban megszűnt; ekkor Pór Tibor a szociáldemokrata helyi lapnak, A Munkának a szerkesztőségébe lépett. Onnan a Szeged címmel induló, 1922-től a baloldali polgári ellenzék lapjává fejlődő napilaphoz került. Közben ismét katonáskodnia kellett.

Életének ezt a korszakát megírta Visszapertető címmel emlékezéseiben. Eddig két sorozatot közölt belőlük a Délmagyarország: az elsőt 1978. szeptember 26-tól október 26-ig, a másodikikat nemrégiben, 1979. szeptember 11-től október 2-ig. Ebben írta meg szegedi és pesti újságíróskodását, családi bonyodalmait és szerelmi kalandjait, politikai viaskodásait és baráti kapcsolatait. Főlegesen volna ezeket megismételni, de azért hadd emeljem ki részint Juhász Gyulával, részint a József Attilát is magában foglaló fiatal szegedi írőkkel és költőkkel való baráti kapcsolatát. Visszaemlékezései értékes adatokat tartalmaznak a húszas évek első felének szegedi művelődési és politikai történetéhez nem utolsósorban irodalom- és sajtótörténetéhez. Ő volt a kezdeményezője 1923 januárjában a Szeged szerkesztőségi sztrájkjának, amely ugyan győzelemmel végződött, az ő pályafutását azonban megpecsételte, mert keveset utána más ürüggyel fölmondott neki a kiadó és szerkesztő: Pásztor József. Ekkor ment el először Szegedről, a fővárosba, szerencsét próbálni. Emlékezésében szerényen csak annyit ír, hogy Juhásztól és Mórától kapott „gyengéden útrabocsátó” ajánlóleveleket. Ezek a levelek akkor még az asztaltükijében voltak, azóta a Somogyi-könyvtár őrzi őket. S engem nem feszélyez semmi, hogy ezeket a páratlanul értékes nyilatkozatokat közbebeszéljem. Alig hiszem, hogy akadna volna még valaki a hazai újságírás és irodalom történetében, akit két ilyen jelentős személyiség pártfogott volna, méghozzá ilyen egyértelműen méltató sorokkal. Különösen Móra ajánlása értékelendő, mert ő óvatossággal volt ilyesmitben, mint jószívű, engedékenyebb társa, a költő, Juhász Gyula.

Pór Tibor kollektívát, értékes és egyéni erejű írói és újságírói tehetsége révén, amelynek a szegedi sajtóban éveken át és azonkívül költői hivatottságának kiváló tanújelét adta, a legőszintebben és legmelegebben ajánlatom és kvalitásairól kezeskedem.

Szeged, 1923. június 1.

Juhász Gyula

Minden hivatalos jog nélkül ugyan, de kedves kartársi kötelességül és a legnagyobb készséggel bizonyítom minden újságíró-műhely előtt, hogy Bauer Tivadar (Pór Tibor) kollégámat, akivel hosszabb időn keresztül együtt dolgoztam a Szeged szerkesztőségében s aki évek óta munkássá a szegedi sajtónak, tehetséges és kötelességűd kollégának ismertem meg s mint ilyent merem ajánlani akarhová.

Szeged, 1923. június 1.

Móra Ferenc

Más kérdés, hogy Pór Tibort ezzel sem vették föl a Pesti Hir-laphoz, ahova szeretett volna jutni, s ahova Kosztolányi is hasztalan ajánlotta, és csak a Színházi Élet munkatársa lehetett.

Pesten adta ki 1924-ben első és egyetlen verseskötetét. Címe

egy szám volt: I. Így akarta számolni további verseskötetét is, de a Világ kritikusa, Zsolt Béla megjövendölte: nem hiszi, hogy a következő kötetnek 2 lesz a címe. A Szegedben Juhász Gyula méltatta ifjú költőtársát: „Vad versek ezek, amelyektől talán meg is vadul egynémely jámbor vaskalapos... Az új proletár keserősége, daca, lázongása és akarata lobog benne, ám szíve van, forró piros szíve, mélyes és jajongó részvéte minden eltiportak és kitaszítottak iránt; a nagy emberi szolidaritás hatalmas érzése harsonázik szavában.” A Hétfői Rendkívüli Újságban szintén írt róla: „Szabadversek ezek, de egyéni veretel, eredeti hangon elkialított kiáltványai egy nyugtalan, forrongó, keserű és akaró új fiatalnak, aki a háború poklából, a nyomor tárnából jött, és most élni és győzni akar.” Az előbbi méltatását így fejezte be: „Aki szeretik és akarják a bátor indulást, az új hangot, a zabólatlan és magabíró fiatalosság riadóját, azok olvassák el, és azok meg fogják szeretni Pór Tibor dübörgő versét.” A második cikket így zárta: „Mi hisszük és várjuk, hogy költészete tisztulni és mélyülni fog. De szőkimondó és bátor lendületű fiatalossága máris megállítja és megragadja azokat, akik az új indulásokat figyelik, és az igaz szót szeretik.”

A Színházi Élettől nemsokára távoznia kellett, és 1925-ben ismét a Szegedben jelentek meg írásai. Ekkor melegebben jobban össze József Attilával. Nagy tudósításokban számolt be Szabó Dezső előadásorozatáról, amelyet a két hónapig Szegeden tanuló író a Tisza-szállóban tartott.

Pór Tibor legjobb ifjúkori barátja, Terescsényi György; mirután a Szegedi Naplóban megjelent verséért leülte fogházbüntetését, kiment Párizsba. Ő volt az előőr. Pór Tibor hamarosan követte őt. A Párizsi kanyar, ahogyan visszaemlékezéseinek következő — még kiadásra váró — fejezete a kint töltött esztendő korszakát címében is jellemzi, belemerítette őt a forradalmi munkásmozgalomba. Kint is találkozott József Attilával, „a vöröscsontú költővel”, aki Párizsban ismerte meg a kommunista mozgalmat.

Pór Tibor mozgalmi jelenetei, színdarabjai ismertté váltak az egész nemzetközi munkásmozgalomban. 1930-ban letartóztatták, bebörtönözték. Kiszabadulása után Moszkvába ment. Itt a Sarló és Kalapács című folyóirat munkatársaként fejtett ki írói tevékenységet.

1938 augusztusában itt is letartóztatták. „Írja le trackista tevékenységét” — mordult rá a vizsgálótiszt. Szembesítették egyik emigráns társával, aki azzal rágalmazta meg őt, hogy 1919-ben Horthy nemzetgyűlésének földterítőtisztje volt.

A neve mentette meg. Moszkvában ő már Sarló Sándor volt. Rágalmazója viszont nem tudta, hogy korábban, így 1919-ben is, Pór Tibor volt a neve. A rágalmozó lelepleződött.

Tudjuk, milyen bátorság kellett ahhoz, hogy a sztálini koncepció pörökben valaki a gyanúsított mellé próbáljon állni. Bebrits Lajos védelmében Sarló Sándor mellette tanúskodott. Bebritsen kívül neki köszönhetette szabadulását — életét — Szántó Béla, Rudas László, Lándor Béla, Balogh Mária, mert közös rágalmozójuk lelepleződésén, vádjai önmaguktól elestek. A rágalmozót kivégezték. Sarló Sándort 1939 decemberében szabadon bocsátották.

1946-ban az Új Szó munkatársaként tért haza. 1948-tól az Új Világ című képes hetilap főszerkesztője; 1955-től a Hungary és a Vengrija című angol, illetve orosz nyelvű képes havi folyóiratot szerkesztette. 1957-ben nyugdíjba vonult.

Mint nagy időskor tanúja írja visszaemlékezéseit. Decemberben az Újságíró Szövetség Arany tollal tüntette ki.

PÉTER LÁSZLÓ